

Rapport ifm helhetlig gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester 2018

Navn på tjenesten:	Nasjonal kompetansetjeneste for gastroenterologisk ultralyd
Engelsk navn på tjeneste	Norwegian National Advisory Unit on Ultrasound in Gastroenterology
Lokalisering:	Helse Bergen HF, Haukeland universitetssykehus
Helseregion:	Helse Vest RHF

Om helhetlig gjennomgang

Helse- og omsorgsdepartementet har i 2016 besluttet at det skal gjennomføres en helhetlig gjennomgang av alle godkjente nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten. Oppdraget ble gitt til de regionale helseforetak og Helsedirektoratet som i samarbeid har gjennomført helhetlige gjennomgangen i tråd med regelverk for etablering og drift av slike tjenester. Nasjonale behandlingstjenester ble gjennomgått og vurdert i 2017. I 2018 er det gjennomført en tilsvarende gjennomgang av nasjonale kompetansetjenester.

Regelverk for etablering og drift av nasjonale tjenester fremgår av forskrift nr. 1706 av 17. desember 2010 om godkjenning av sykehus, bruk av betegnelsen universitetssykehus og nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten med tilhørende veileder. Målsettingen med den helhetlige gjennomgangen i 2018 er å vurdere om det skal gis anbefaling om videreføring, alternative funksjonsendringer, avvikling, desentralisering eller omorganisering av nasjonale kompetansetjenester.

Gjennomgangen er lagt opp som en systemrevisjon basert på krav og forventinger i styringssystemet for nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten. Vurderingen er basert på årsrapportering fra tjenestene og faglig referansegruppe for driftsåret 2017 og innhentet tilleggsinformasjon fra leder for tjenesten og faglig referansegruppe. I tillegg benyttes informasjon fra søknadsprosesser og tidligere årlige gjennomganger av den enkelte tjeneste.

Gjennomgangen er gjennomført av en arbeidsgruppe med deltagere fra hvert av de regionale helseforetak og Helsedirektoratet. Resultatet av gjennomgangen er oppsummert i denne sluttrapporten.

Oslo, 1. november 2018

Tjenestens innhold og organisering

Tjenesten ble godkjent 1. januar 2000. Det rapporteres at tjenesten var i drift fra 2001. Tjenesten er organisert under Gastroenterologisk seksjon, Medisinsk avdeling, Haukeland Universitetssykehus. Tjenesten har i dag 8 ansatte i deltidsstillinger. Tjenesten har til sammen 3,75 årsverk. Tjenestens arbeidsoppgaver fordeler seg med; 40 % kursvirksomhet, 20 % forskning og etablering av forskernettverk, 15 % bidra i relevant undervisning, 10 % råd og veiledning og 15 % diverse. Tjenesten driver ikke pasientbehandling, men det rapporteres at tjenesten tar i mot ca. 50 second-opinion pasienter til spesielle ultralydundersøkelser årlig.

Tjenesten ble vurdert ved gjennomgangen i 2009. Det ble vist til at det i et femårsperspektiv fortsatt vil være behov for kompetanseutvikling i RHF-ene på dette fagområdet. Det ble vist til økende bruk av endoskopisk ultralyd. Tjenesten ble anbefalt videreført og ble regodkjent 7. juli 2011.

Den nasjonale tjenesten skal bygge opp og spre kompetanse til helsepersonell, særlig spesialister i fordøyelsessykdommer og indremedisin, om bruk av endoskopisk ultralyd ved undersøkelse og diagnostisering av pasienter med sykdommer i fordøyelsessystemet.

Tjenestens primære oppgave er å bidra til at flere tar i bruk ultrasonografi og at det brukes riktig i klinikken. Tjenesten omfatter ikke andre bildemodaliteter som MR, CT og PET, samt muskel/skjellett, mamma, GYN og laparoskopisk ultralyd.

Nasjonal Kompetansetjeneste for ultralyd og bildeveiledet behandling (USIGT) grenser til denne kompetansetjenestens faglige ansvarsområde, men det er ingen overlapp eller felles oppgaver. Det er gjennomført en formell ansvarsavklaring mellom disse tjenestene.

Kompetansespredning, veiledning og rådgivning

Den primære målgruppen for tjenestens virksomhet er leger i spesialisering i fordøyelsessykdommer og overleger i gastroenterologi. Sekundært er generell indremedisin, radiologer, pediatere, allmennleger og annet helsepersonell med behov for kompetanse innen gastroenterologisk ultralyd. Pasient- og pårørende informasjon om ultralyd er også lagt ut på tjenestens nettsider.

Tjenesten avholder eksterne kurs årlig i hver helseregion. Det avholdes også et større og omfattende kurs i transabdominal ultralyd i Bergen hvert år. Det inviteres til fire 3-dagers hospiteringsopphold i året. I tillegg kommer langtidshospitering (flere uker) særlig innen endoskopisk ultralyd. Tjenesten rapporterer at de holder flere hundre innlegg ved seminarer, konferanser, og kurs årlig og at det årlig publiseres mellom 20 og 40 peer-review artikler. Tjenesten har utarbeidet diagnostiske veiledere og behandlingsveiledere og har egen nettside og bruker Facebook. Tjenesten gjennomfører kurs i bruk av ultralyd som er obligatorisk for alle LIS- leger i fordøyelsessykdommer.

Tjenesten har utarbeidet en plan for kompetansespredning. Planen viser en oversikt over en rekke tiltak og hvor ofte tiltakene skal gjennomføres pr. år. Det oppfattes at planen bygger på en kartlegging av behov og vurdering av bruk av ulike virkemidler for å nå ulike mottagere og at

denne brukes som ledd i en årlig virksomhetsplan. Det fremgår ikke hvilket tidsrom planen gjelder for, om planen bygger på et overordnet resultatmål for tjenesten og når overordnet resultatmål for tjenesten skal være oppfylt. Det fremgår av vedlegg 3 at tjenesten har en milepælsplan som går frem mot 2027.

Det fremgår ikke om plan for kompetansespredning er utarbeidet i samarbeid med tjenestens faglige referansegruppe.

Forskning

Det vises til et stort antall publiserte vitenskapelige artikler og forskningsprosjekt som pågår. Det fremgår at kun 6 av 30 forskningsprosjekt involverer andre helseregioner. Tjenesten deltar både i nasjonale og internasjonale forskningsnettverk.

Dokumenterte resultater av tjenestens virksomhet

Tjenesten er etablert for å bygge opp og spre kompetanse til helsepersonell, særlig spesialister i fordøyelsessykdommer og indremedisin, om bruk av endoskopisk ultralyd ved undersøkelse og diagnostisering av pasienter med sykdommer i fordøyelsessystemet. Det fremgår at tjenestens primære oppgave er å bidra til at flere tar i bruk ultrasonografi og at det brukes riktig i klinikken.

Det fremgår ikke hva som er tjenestens overordnede resultatmål og hva som er status mht resultatoppnåelse og når overordnet resultatmål for tjenesten vil bli oppfylt. I årsrapporten listes det opp 9 ulike resultatmål. Disse oppfattes til dels å være mål som ledd i årlig virksomhetsplan og delmål til et overordnet resultatmål for tjenesten.

Tjenesten har opprettet et eget kartleggings- og dokumentasjonssystem for bruk av ultralyd ved indremedisinske/gastroenterologiske avdelinger i Norge. Data innhentes ved spørreundersøkelse hvert tredje år. Tjenesten innhenter data fra NPR og benytter i tillegg ulike databaser og biobanker etablert på området. Tjenesten viser til vedlagt dokumentasjon som viser at flere sykehus tar i bruk utstyret og flere tar utdanning i bruk av utstyret.

Kvalitet

Tjenesten har etablert kartleggings- og dokumentasjonssystem for bruk av ultralyd og benytter i tillegg ulike databaser, registre og biobanker etablert på området. Flere av registrene har dårlig dekningsgrad. Tjenesten driver utdanning av leger og kartlegger effekt av kursvirksomhet.

Tilgjengelighet

Tjenesten viser til bruk av ulike virkemidler for å sikre likeverdig tilgang til tjenestens kompetanse nasjonalt. Det fremgår av rapporteringen at tjenesten måler effekt av kursvirksomhet og kan vise til at andelen indermedisinske/gastroavdelinger og antall brukere som har tatt utstyret i bruk har økt. Det fremgår av dokumentasjonen at tjenestens virksomhet har ført til økt tilgjengelighet til aktuell kompetanse hos helsepersonell ute i helsetjenesten.

Faglig referansegruppe

Kompetansetjenesten har etablert en faglig referansegruppe med representanter fra alle regionale helseforetak, en representant fra universitetssektoren og en brukerrepresentant. Det fremkommer at brukerrepresentanten er lege og hematolog ved OUS. Dette er ikke tråd med intensjonen og mandat for faglige referansegrupper. Det oppfattes derfor at brukerperspektivet ikke blir ivaretatt i referansegruppen. Referansegruppen har møte med tjenesten en gang pr. år. Referansegruppen uttaler at referansegruppens sammensetning er dekkende for kompetansetjenestens ansvarsområde og oppgaver. Referansegruppen har godkjent årsrapporten fra tjenesten.

Referansegruppen skriver at behovet for kompetanseoppbygging blir dekket ved kursvirksomhet ute i sykehus og tilbud om hospitering ved kompetansetjenesten i Bergen. Det er fortsatt langt igjen før kompetansen er implementert i alle helseregioner.

Det fremgår ikke av referansegruppens tilbakemelding hva som er status for kompetansespredning i den enkelte helseregion. Det vises til at ulike tiltak er med på å videreføre kompetansetjenestens arbeid ute i regionene.

Andre opplysninger

Tjenesten avgir årlig rapportering. Årsrapportene for tjenesten er tilgjengelig på <http://nasjonaletjenester.ihelse.net>. Det vises i den sammenheng til de tilbakemeldinger som er gitt ifm årlig gjennomgang av årsrapportene for tjenesten.

Både tjenestens leder og faglig referansegruppe argumenterer for at tjenesten må videreføres. Referansegruppen skriver at det fortsatt er et udekket utdanningsbehov i helseregionene og at det må utdannes flere spesialister i fordøyelsessykdommer med krav til formell kompetanse i gastroenterologisk ultralyd. Ultralydteknologien er i rask utvikling med både mindre apparater med nye bruksområder og teknikker som krever ytterligere opplæring, metodeutvikling og evaluering. Det må i tillegg utvikles kvalitetsregistre for bruk av ultralyd, og kompetansetjenesten må ha en sentral rolle i dette arbeidet.

Tjenestens leder viser i vedlegg 3 til at fagområdet fortsatt er kompetansesvakt og at det er utarbeidet en milepælsplan som viser at tjenesten vil ha nådd sine viktigste mål om 10 år og at det fortsatt et stort behov for kompetansespredning til den enkelte helseregion.

Vurdering ift kriterier:

Tjenestens innhold og organisering

Tjenesten skal bygge opp og spre kompetanse til helsepersonell om bruk av endoskopisk ultralyd ved undersøkelse og diagnostisering av pasienter med sykdommer i fordøyelsessystemet. Beskrivelsen av tjenestens ansvarsområde og oppgaver samsvarer med begrunnelsen for godkjenning av tjenesten. Tjenestens faglige ansvarsområde synes avgrenset.

Det fremgår på bakgrunn av årsrapport med vedlegg at tjenesten har en betydelig forskningsproduksjon og at en vesentlig del av innholdet dreier seg om metodeutvikling og

implementering av nye metoder for bruk av ultralyd. Dette gjør at tjenestens virksomhet ikke lar seg avgrense på tid.

Tjenesten driver også kompetansespredning i form av kurs til helsepersonell. Noen av kursene er obligatoriske kurs for leger ifm utdanning av spesialister i fordøyelsesmedisin. Andre kurs er rettet mot et internasjonalt publikum. Tjenesten har tilbud om hospitering til både norske og utenlandske leger. Tjenesten skriver at de driver kompetansespredning i hele verden og at tjenesten også har utviklet internasjonale veiledere på tjenestens fagområde. Av ca. 60 rapporterte kurs og konferanser i 2017, foregikk ca. 40 av disse i utlandet.

Det rapporteres at tjenesten tar imot ca. 50 second-opinion pasienter til spesielle ultralydundersøkelser årlig. Det er uklart på bakgrunn av rapporteringen om disse inngår i driften til den nasjonale kompetansetjenesten eller om dette inngår i en regional funksjon ved Haukeland sykehus.

Tjenesten benytter et annet navn på tjenesten på tjenestens egne nettsider enn det navn som fremgår i godkjenningen av tjenesten.

Kompetansespredning, veiledning og rådgivning

Det fremgår at tjenesten driver kompetansespredning både nasjonalt og internasjonalt. Tjenestens primære målgruppe for kompetansespredning nasjonalt er avgrenset. Tjenestens målgruppe internasjonalt er ikke nærmere beskrevet.

Det er forutsatt at alle nasjonale tjenester i samarbeid med faglig referansegruppe utarbeider en plan for kompetansespredning. Planen skal være et verktøy for å sikre at klinikerne i fagmiljøet får bygd opp kompetanse på de fagområder som de mangler kompetanse, at de tar ny kompetanse i bruk og at dette fører til bedre kvalitet på utredning og behandling. Sentralt for en slik plan er de overordnede resultatmål for tjenesten og at tjenestens oppgaver skal gjennomføres innenfor en begrenset tidshorisont på 5 år.

Tjenesten har utarbeidet en plan for kompetansespredning. Planen lister opp en rekke tiltak og synes å bygge på en vurdering av bruk av virkemidler for å nå ulike mottagere. Planen er generell og er ikke koblet opp til overordnet mål for tjenesten. Det fremgår ikke av planen hvilket tidsrom planen er utarbeidet for, hva som er status for tjenestens kompetansespredning og når resultatmål for tjenesten vil bli oppfylt. Det fremgår av vedlegg 3 at tjenesten har en milepælsplan som går frem mot 2027 og at tjenesten da kan fases ut om 10 år. Dette er ikke i tråd med den tidshorisont som er lagt til grunn for etablering og drift av nasjonale kompetansetjenester.

Tjenesten beskriver ulike tiltak for å spre kompetanse til fagmiljøene. Referansegruppen skriver at den enkelte helseregion ikke får dekket sitt behov for kompetanseoppbygging. Det fremgår ikke hvilke tiltak tjenesten har iverksatt for å rette opp dette.

Det fremgår i beskrivelsen av tjenesten at tjenesten skal bidra til at det etableres et fagmiljø for gastroenterologisk ultralyd i alle helseregioner slik at disse etter hvert kan ivareta kompetanseutvikling på dette fagområdet selv. Det fremgår ikke av rapporteringen at en overføring av ansvaret er nært forestående.

Dokumenterte resultater av tjenestens virksomhet

Det fremgår ikke av rapporteringen at det er utarbeidet et overordnet resultatmål for tjenesten. Et overordnet resultatmål for tjenesten tar utgangspunkt i tjenestens innhold, formål og avgrensning og skal angi hva en skal oppnå med tjenesten. Dette har også vært etterlyst ved tidligere tilbakemeldinger på årlig rapportering fra tjenesten.

Det er forutsatt at alle nasjonale tjenester skal etablere et system for å dokumentere effekt av tjenestens virksomhet. Effekt av kompetansespredning kan måles ved om den primære målgruppen har mottatt kunnskap, har tatt kunnskapen i bruk og at dette har ført til bedre tilgjengelighet og kvalitet på behandling av pasienter.

Denne tjenesten benytter et kartleggingsverktøy basert på spørreundersøkelser for å kartlegge bruk av gastroenterologisk ultralyd ved aktuelle indremedisinske/gastroavdelinger i Norge. Det benyttes i tillegg databaser og biobanker som viser dokumentert effekt av tjenestens virksomhet. Det fremgår at tjenesten har avholdt kurs i alle helseregioner. Tjenesten kan vise til både økt tilgang til utstyr og økt antall brukere av utstyret. Dette dreier seg om et lite antall avdelinger som har tatt utstyret i bruk.

Det fremgår ikke hvilke helseforetak som har tilbud om bruk av gastroenterologisk ultralyd i sin daglige tjeneste. Referansegruppen påpeker at en lang rekke sykehusavdelinger ikke har fått tilbud om de kurs som tjenesten tilbyr. Helsedirektoratet har tidligere etterlyst en tilsvarende status. Tjenesten rapporterer med nasjonale prosenttall noe som kan oppfattes misvisende for den faktiske situasjonen og behovet for fortsatt kompetansespredning. Tilsvarende er det etterlyst en status for arbeidet med å etablere fagmiljø/ faglige nettverk for gastroenterologisk ultralyd i alle helseregioner som skal overta og videreføre kompetansetjenestens arbeid lokalt. Begge disse forholdene har tidligere vært påpekt ifm. årlig rapportering.

Faglig referansegruppe

Tjenesten har etablert en faglig referansegruppe. Gruppen blir tatt med på råd gjennom årlige møter med tjenesten. Tjenestens brukerrepresentant er ikke oppnevnt i tråd med intensjonen. Det oppfattes for øvrig at faglig referansegruppe fungerer etter intensjonen.

Status for tjenesten

Begrunnelsen for å etablere en nasjonal kompetansetjeneste er at det er behov for å bygge opp og spre kompetanse nasjonalt innenfor et avgrenset fagområde innenfor en avgrenset tidshorisont.

Denne tjenesten har vært i drift i 16 år. Tjenesten har en betydelig forskningsproduksjon og en vesentlig del av innholdet dreier seg om metodeutvikling og implementering av nye metoder for bruk av ultralyd og utdanning av leger. Dette gjør at tjenestens virksomhet ikke lar seg avgrense på tid. Tjenestens primære målgruppe for kompetansespredning nasjonalt er avgrenset. Tjenestens målgruppe internasjonalt er ikke nærmere beskrevet. Det er heller ikke tjenestens internasjonale virksomhet.

Denne tjenesten driver kompetansespredning og kan vise til effekt av tjenestens virksomhet.

Tjenestens har en plan for kompetansespredning. Det fremgår ikke hvilket tidsrom planen gjelder for eller når overordnet mål for tjenesten skal være oppfylt. Dette er ikke i tråd med intensjonen for nasjonale kompetansetjenester.

Det fremgår ikke om tjenesten har utarbeidet et overordnet resultatmål for tjenesten som viser hva en ønsker å oppnå med tjenesten. Det er utarbeidet en milepælsplan som viser at forskningsoppgaver og kompetansespredning vil være gjennomført om 10 år og at alle helseregioner vil være selvgående på opplæring på ultralyd fra 2027. Det fremgår ikke hva tjenesten skal måles på.

Det er ikke mulig på bakgrunn av beskrivelsen i årsrapport å fastslå om den vesentligste aktiviteten til denne tjenesten er kompetansespredning eller det dreier seg om forskning og metodeutvikling. Det vises til at det er behov for videre kompetanseoppbygging ute i helsetjenesten innenfor dette fagområdet. Tjenesten kan vise til effekt av tjenestens virksomhet så langt. Det er imidlertid ikke laget overordnet resultatmål for tjenesten.

Tjenesten viser til at det er bygget opp forskningsnettverk i alle helseregioner, men disse synes ikke å være tiltenkt oppgaven med å videreføre kompetansetjenestens oppgaver regionalt innenfor en 5-års tidshorisont.

Oppsummering:

- Tjenestens ansvarsområde og oppgaver samsvarer med begrunnelsen for regodkjenning av tjenesten
- Det er ikke fremlagt dokumentasjon for at fagområdet er kompetansesvakt og at dette er begrunnelsen for hvorfor tjenestens arbeid må videreføres i form av en nasjonal kompetansetjeneste
- Tjenesten driver kompetansespredning til helsepersonell som benytter gastroenterologisk ultralyd. Tjenesten har ikke lagt opp til at tjenestens virksomhet skal desentraliseres innenfor en 5-års tidshorisont
- Det er ikke utarbeidet overordnet resultatmål for tjenesten. Tjenesten har utarbeidet en plan for kompetansespredning. Tjenesten viser til en milepælsplan som viser at forskningsoppgaver og kompetansespredning vil være gjennomført om 10 år.
- Tjenesten kan dokumentere at tjenestens virksomhet fører til økt kompetanse og bruk av gastroenterologisk ultralyd
- Faglig referansegruppe synes å fungere etter intensjon

Høring på rapportutkast

Evt. påpekte konkrete feil er rettet i rapporten. Øvrige tilbakemeldinger relatert til rapportutkastet gjengis sammenfattet nedenfor:

- Om faktafeil:
 - Kompetansespredningsplan: Tjenesten skriver at planen er drøftet med referansegruppen. Dette er et fast punkt på agendaen i møtet med referansegruppen hvert år.

- Om utenlandskurs: Tjenesten skriver at det er svært få av de utenlandske kursene tjenesten er med på å arrangere, men flere av medarbeiderne blir brukt som foredragsholdere ved utenlandske kurs og seminarer
- Om second-opinion pasienter: Tjenesten skriver at pasientene ikke inngår i driften av tjenesten, men reflekterer nytteverdi for andre helseregioner ved den spesialkompetanse som finnes ved tjenesten
- Om internasjonal målgruppe: Tjenesten skriver at dette skyldes at tjenesten ikke betrakter utenlandske leger som tilhørende deres primære målgruppe
- Om regional kompetanseoppbygging: Tjenesten mener den kan dokumentere mange tiltak, f.eks. kurs i alle helseregionene samt gode hospiteringsordninger og at det er etablert stipendier.
- Om overordnet resultatmål: Tjenesten har valgt å lage 7 konkrete resultatmål og det vises til rapporten
- Om feil navn på nettsidene: Tjenesten skriver at de vil rette opp dette
- Om brukerrepresentant: Tjenesten har oppfattet at en «bruker» i denne sammenheng er en som bruker ultralyd i sitt daglige virke. Tjenesten skriver at dersom dette ikke er en riktig tolkning av mandatets intensjon, vil de oppnevne en ny brukerrepresentant.
- Om faglige nettverk: Tjenesten skriver at de arbeider kontinuerlig med å starte faglige utvalg og nettverk. Det vises til Norsk gastroenterologisk forening sitt ultralydutvalg og nettverk innen leversykdommer.

Avsluttende kommentar fra arbeidsgruppen

Helhetlig gjennomgang er basert på rapporteringen fra de nasjonale kompetansetjenestene. Arbeidsgruppens funn og kommentarer knyttet til tjenestens drift og etterlevelse av regelverk fremgår av denne rapporten.

Tjenesten har blitt forelagt dette utkastet til rapport og er gitt mulighet til å komme med innspill. En oppsummering av tjenestens innspill fremgår av punktet over.